

Denne artikkelen kan kopieres fritt og videreformidles til andre.

En forutsetning er at navn på utgiver (Strinda historielag), årbokas årstall og forfatter(e) oppgis.

Det må ikke foretas endringer i artiklene.

Det er ikke tillatt å skanne eller kopiere bilder i bøkene for bruk i andre sammenhenger.

Hvordan travsporten fikk sitt senter på Leangen

Av Knut Skjervold

Sportens tidlige år

Hesten var før i tida et nærmest uunnværlig hjelpemiddel for transport av folk og varer rundt om i landet. Gjennom Snorres kongesagaer fikk vi lære at Halvdan Svarte - far til Harald Hårfagre - kjørte hest og slede ned i ei råk i Randsfjorden og omkom. Det var særlig om vinteren at hesten var nyttig til transport. Det var lettere å komme fram med slede enn med vogn. Derfor fikk vi vintermartna mange steder - for eksempel på Røros.

I dagens Norge er trafikkulykker med bil et stort problem, men sannelig var det mange problemer knyttet til hesteskys også. Rideulykker og hestevognulykker krevde mange menneskeliv hvert år. Når hestene "sprang løs", var gode råd dyre. Eldre hestekarere har hevdet at hestene var dårligere temt før i tida, og samtidig var kjerrevegene ofte dårlige. Vårstigen sør for Oppdal var en veg der selv kongelige heller valgte å gå de mest hasardiøse strekningene.

Rundt om i Norge ble det opprettet skysstasjoner for at transporten skulle gå kjappere ved at en byttet hester.

Lysten til å konkurrere om hvem som hadde de raskeste hestene, meldte seg

nok tidlig. Orkdal Tråvklubb, landets eldste, ble stiftet allerede i 1873. Det er grunn til å tro at de fleste konkurransene fant sted om vinteren. Da hadde bøndene bedre med tid, og skogsarbeid ga fin trening. Såkalte iskjøringer på ulike innsjøer var populært i perioder med mange kuldegrader.

I Trondhjem ble "Selskabet for kapkjøring i det nordenfjeldske Norge" stiftet i 1879. Johan Henrik Spørck, en av byens rikeste menn, var primus motor. I styret fikk han med seg fire offiserer. Det første stevnet i 1879 ble holdt på Jonsvannet. Spørck betalte av egen lomme førstepremiene på kr 200 i hvert av løpene, bekostet brøyting og det meste. Selv kjørte han to hester, Flygaren og Lynsnar. Når disse vant store sølv-troféer, ga han premiene tilbake til foreningen siden travlaget hadde mer bruk for pengene enn han selv.

Om sommeren ble det avholdt travkonkurranser langs det nedlagte jernbanesporet fra Sluppen til Valene, etter at jernbanestasjonen på Brattøra ble anlagt, og togene begynte å gå på vestsiden av Nidelva i 1880. Da var smalsleden byttet ut med mer sulkyliknende vogner. I § 1 i selskapet heter det at formålet var å få fram raske hester, travhester.

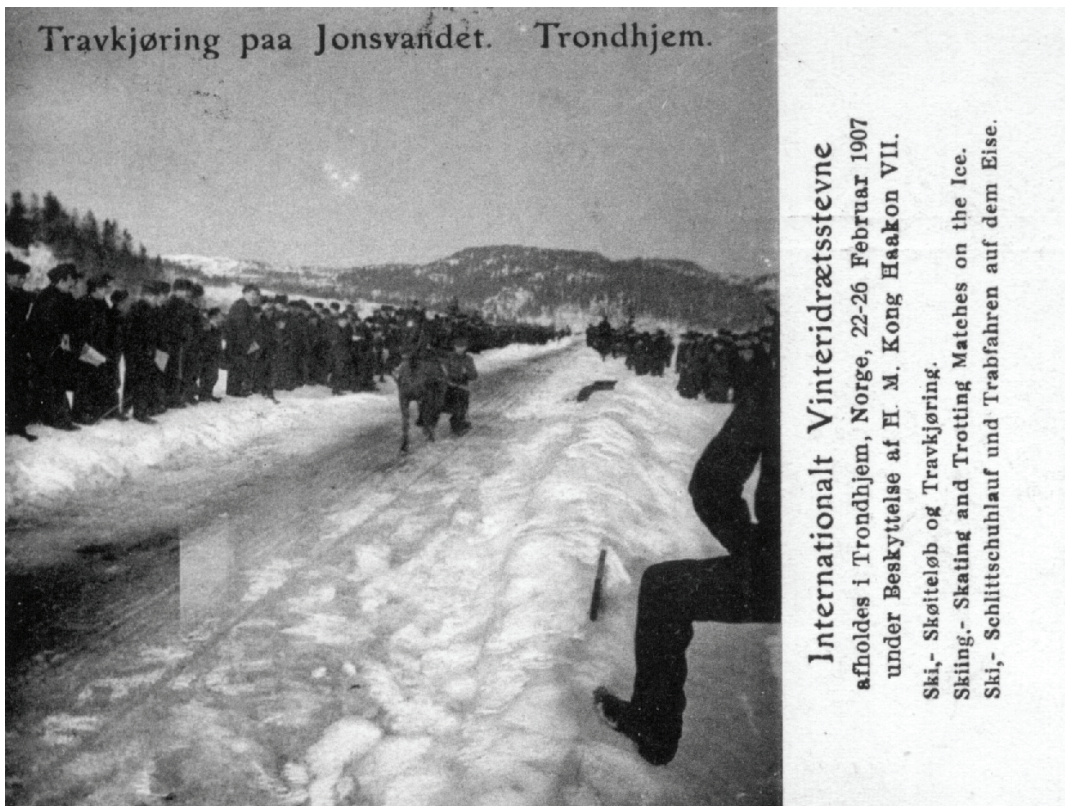
Utover 1800-tallet ble det mer planmessig avl av gode hester. Dølahesten kom

opprinnelig fra Gudbrandsdalen. Nord i dalen, i miljøet rundt Tofte kongsgård, ble det avlet fram flotte hester. Nesten alle dagens stortravere har Veikle Balder i stamtavlen sin. Gradvis ble også hestene lettere i kroppen, mer og mer racerbygde.

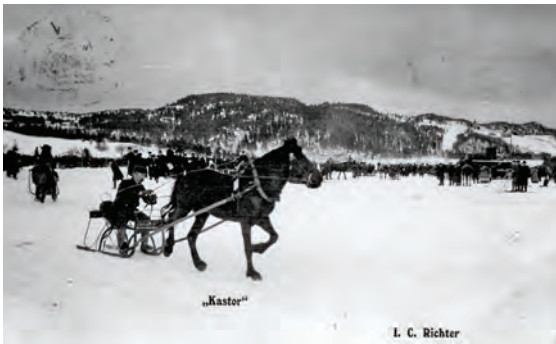
Rundt 1895 synker interessen for travkjøring i og rundt Trondhjem, kanskje på grunn av dårlige tider - men i 1904 blir Trøndelag Travsportforening stiftet. Til tross for mange omorganiseringer

med blant annet Norsk Rikstoto og Det Norske Travselsskap, er det fortsatt TT (Trøndelag Travsportforening) som eier Leangen Travbane. Men det var langt fram til drømmen om en landbane ble realisert.

Til åpningsstevnet på Jonsvannet i 1904 møtte det fram 4000 personer. Året etter var det store problemer med isen. Denne gangen deltok Dianna - kjørt av fru Løfwander fra Strinda - men premie ble

På dette bildet ser vi bare én hest. De eldste kappkjøringene var konkurranser om beste tid, dermed løp hestene etter tur etter utslagsmetoden. Bildet er fra Jonsvannet, ved Siim, og er ment som reklame for travkjøring under vintersportsuka i 1907. Værforholdene gjorde at løpene ble flyttet fra Vintervannet til Melhus. Er bildet fra åpningsstevnet i 1904? Postkort utlånt av Harald Steiro.

Travløp på Jonsvannet i 1908 og 1919. Til venstre Kastor kjørt av I. C. Richter, til høyre Haarfagre kjørt av Guttorm Sand fra Granåsen på Strinda. Den ene hesten benytter slede, den andre sulky. Haarfagre vant Jonsvannspokalen i 1922. Postkort (av Kastor) utlånt av Johan A. Wikander. Bildet av Haarfagre er utlånt av Ole Guttorm Sand.

det ikke. Uansett var dette første gang en kvinne kjørte travløp i Trøndelag.

I 1907, da det var vintersportsuke med kong Håkon 7. som celeber gjest, fikk TT anvist Vintervannet i Bymarka. Værgudene slo seg helt vrang, og løpene ble flyttet fra lørdagen til mandagen. Mange av hestene ble fraktet med tog. Stevnet ble arrangert på Lodgaardsvannet på Melhus under brukbare forhold.

Opplevelser som dette gjorde travfolket ivrige på å få tak i en landbane - slik at hestebeina kunne få fast grunn under seg. Først da ville utviklingen skyte fart.

Drømmen om landbanen

Veterinærkaptein H. P. Lund var en ivrig rapportør til Norsk Traverkalender i mange år. I 1911 skriver han følgende: *Man savner her nordenfjelds en fast travverbane, som kan benyttes baade vinter og sommer. Riktig fart og system i spor-*

ten kommer der neppe førend man har været i stand til at anskaffe en saadan.

Fortsatt forble vinterkjøringene på Jonsvannet den store begivenheten hvert år i byregionen. Birger Halseth, sønn av en vognmann og Adresseavisens travespert i svært mange ti-år, fortalte at han som guttunge stod i en stor folkemengde nederst i Lillegårdsbakken og ventet på "by-hestene" som hadde kjempet om den gedigne, siselerte Jonsvannspokalen, forløperen til Trøndelagspokalen. Det var stor spenning om hvem som hadde vunnet. Og plutselig kom hestene i lang, lang rekke trekkende på hver sin smalslede. Hvis en av kjørerne dro fram en hamret, svær sølvpokal og vinket med den over hodet, ville jubelen ingen ende ta. Det betydde at en "byhest" hadde vunnet. Skauningene og orkdalingene hadde blitt satt på plass. Lokalpatriotismen lenge leve! Det var faktisk en god del staller inne i bykjer-

nen på denne tida, men i tillegg var mange hester oppstallet på gårdene i Strinda.

Legenden Erik Garberg

Men også kuskene fikk mange tilhengere, og Erik Garberg (1894 - 1972) ble den mest betydningsfulle trønderkusken i første halvdel av 1900-tallet. Erik var en briljant kusk, men en del kjente ham også som skihopper. Han hadde tatt toget til Oslo og gått hele vegen til Kollen med skiene på skuldra. Før første hoppet rakk han ikke å smøre, men i andre omgang satte han bakkerekord med 37 meter. Året etter fikk han 20 i stil i Gråkallen. Forfatteren av disse linjer husker Erik Garberg godt. Han hadde en krokete fot som gjorde at han haltet.

Årsaken var at han under et hopprenn hadde hoppet svært langt, men litt skjævt. Nedslaget kom ute på sletta. Erik ble stående fast i løssnøen, dermed fikk han varig mèn. Orkdalingens beste travår var knyttet til Bjerkebanen, før han kom hjem til Orkdalen og overtok kongsgården Gjølme (Gelmin på gammelnorsk) sammen med kona Sofie som var jordtaus der. Erik dominerte trøndersk trav på en måte som Jomar Blekkan gjør det i dagens trønderske sport.

Jakten på en bane

Fra 1925 ble Lianvannet arena for travløpene i en del år. Flere ganger kranset 5 – 6000 mennesker arenaen. I 1927 ble TT tilbudt gratis travbanetomt på Lian-

Iskjøring på Lianvannet 1. mars 1925. Intet totalisatorløp med tillatt spill, men rett og slett hestintresse samlet tusenvis av mennesker. Bilde utlånt av Trøndelag Travsportforening.

Tre ulike hesteraser i totoløp.

I travsporten er det to raser, nemlig kaldblodshestene (ofte kalt norskhester) - og varmblodshestene. De siste er smekre, mer elegante, og traver omkring ti sekunder raskere per kilometer enn sine nordiske brødre og søstre. De aller fleste har sine aner i USA, men også franske blodslinjer er godt representert.

Det er som nevnt elleve totobaner i Norge - fra Kristiansand i sør til Harstad i Nord. Én norsk bane kan galopphestene boltre seg på, nemlig Øvrevoll i Bærum. Disse hestene er større, og de kalles ofte fullblodshester. Mens travhestene utelukkende løper på grusbaner, foregår galoppløpene både på grus og gress. En galopphest løper en del raskere enn travhester. Det er svært planmessig avl som ligger bak alle de tre rasene, og dermed kan nye hestegenerasjoner løpe stadig raskere. For travhestrasene er det helt naturlig å trave, også for føll og unghester.

myrene, ca. 100 dekar, men takket nei. I 1928 fikk Bjerkebanen lov til å avholde totalisatorløp. Første løpsvinner ble Trønderguttene. Med inntekter fra totoløp var mulighetene enda større for å kunne finansiere en travbane. TT søkte Det Norske travselskap/Landbruksdepartementet om å få arrangere seks løpsdager med toto på Lianvannet. Dette gikk omsider i orden, og i februar/mars 1930 ble kjøringene avviklet. For første gang deltok varmblodshester som hadde tatt turen fra Oslo. Colonel Foote, kjørt av Magnus Botslangen, satte ny rekord med 1.25.6, den raskeste tid notert i Norge noen gang. Når en regner rekorder i travsporten, skjer dette ved at en ut fra anvendt totaltid beregner gjennom-

Den gang Leangen var langt ute på landet. I forgrunnen ser vi riksvei 50, oppe til høyre Brøsetvegen. Bildet er tatt først på 1950-tallet. Måldommertårnet er på indre bane. På publikumsplassen rett overfor tårnet er det kafé, enkel tribune og spilleluker der publikum kan gjøre sine innsatser. Til høyre for publikumsområdet ser vi stallområdene. Bilde utlånt av Trøndelag Travsportforening.

Området ved travbanen ca 1950. I forgrunnen til høyre er Belbuan gård. Riksveg 50 vises godt. I bakgrunnen er områdene Øvre Charlottenlund, Dalheimområdet og Fortunalia. I travbanens østre sving like ved riksvegen er "Vekta" - stedet der kuskene signerer, startnummer utdeles etc. Flyfoto tatt av postkortforlaget Harstad kunstforlag. Kopi fra www.flyfotoarkivet.no.

snittstid pr. kilometer. Nesten alle de ellevete travbanene i Norge måler 1000 meter rundt banen.

Leangen i sikte!

Arbeidet med å skaffe landbane i Trondheim hadde pågått parallelt med kjøringene på Lianvannet. En egen banekomité med Karl Schiefloe, K. N. Stensrud, Leif Spørck og John Blekkan hadde vurdert mange prospekter, men til slutt bestemte de seg for et areal på Le-

angen Søndre. Arealet bestod av ca. 200 dekar dyrket mark og 60 dekar skog.

Ingeniør Sverre Klingenberg laget en plan for hvordan områdene på Leangen best kunne utnyttes. Anlegget med 1000 m bane så såpass fristende ut at medlemmene i TT ønsket å godkjenne planene. Det var nå eller aldri, mente folk. Familien Finne hadde håndgitt tomte fra eiendommen Leangen Søndre. Opprinnelig var prisen 82 500 kroner,

men dette beløpet ble etter forhandlinger redusert til 77 500 kroner. Aksjeselskapet Trøndelag Traverbane begynte å tegne aksjer. Beløpet en ønsket, ble raskt overtegnet, dermed kunne generalforsamlingen gi klarsignal til bygging av travbanen. Leangen Travbane skulle åpne i august/september 1931.

Da Landbruksdepartementet skulle gi konsesjon til anlegget, forlangte myndighetene at aksjene skulle innløses til pari kurs, dersom TT ønsket å innløse dem. Samlet tegningsbeløp hadde kommet opp i 100 000 kroner. Ingeniør Klingenberg ble byggeleder. John Blekkan og Karl Selmer leverte et felles opparbeidingsstilbud som generalforsamlingen godtok 30. april 1931. De trange tidene i samfunnet avspeiles tydelig ved et benkeforslag under møtet i Strinda formannskap som behandler saken vedrørende travbanen. Det foreslås at bare arbeidsledige - og da kun de som er bosatt i Strinda - skal ansettes når Blekkan og Selmer begynner anleggsar-

beidene. Forslaget faller med fem mot fire stemmer.

I mai begynte arbeidene. Det ble en kolossal jobb. Var 1930-sommeren preget av fantastisk vær, var 31-sommeren det motsatte med svært mye regn. Åpningsdatoen, som var fastsatt til slutten av august, ble utsatt ei uke. Underveis måtte en hyre inn flere folk. Den 5. september var alt klart til de første løpene, og en viktig milepel var nådd. Midt i ei for landet økonomisk krisetid var Trondheimsregionens første landbane et faktum. Da banen ble anlagt, lå den langt ute på landet, ikke så langt unna sommerboligene til velstående byborgere. Leangen betyr egentlig Leirfjorden. Den vika som ligger mellom Rotvollneset og Devlebukta, bærer navnet sitt med rette. Etter hvert ble riksvei 50 anlagt, og mange tomter ble solgt både til lettindustri og boliger.

Pionérene som anla Leangen Travbane, måtte utover 30-tallet finne seg i en del

Tidlig etterkrigsår på Leangen med mye mer folk enn på vanlige travdager i 2009. Deler av indre bane ble bortleid i mange år til fotballkretsen - som avviklet fotball i aldersbestemte klasser. Det sier litt om mangelen på fotballbaner på 1950-tallet. Bilde utlånt av Trøndelag Travsportforening.

Travkjøring på Tempebanen under krigen på grunn av at tyskerne annekterte Leangen. Svært mye folk og høye omsetningstall på den banen som senere skulle bli hjemmearena for fotballklubben Nidelv, som ble opprettet da idrettslagene Tempe og Nidarvold slo seg sammen. Bilde utlånt av Trøndelag Travsportforening.

magre år. Senere kom tyske okkuperanter og beslagla hele området. I noen krigsår ble Tempebanen en kjærkommen reservearena. Her ble det satt nye omsetningsrekorder. Under krigen var det som kjent lite å bruke pengene på, dermed satt de litt løsere hos travpublikumet. Men når først Leangen Travbane ble satt i stand igjen, følte det nærmest som å komme hjem, ifølge veteranene som fulgte sporten den gangen. Og veteraner skal en som kjent tro på - de har i hvertfall sammenlikningsgrunnlaget.

Tross en del spekulasjoner om det motsatte ser det i skrivende stund ut til at travbanen forblir på Leangen i uoverskuelig framtid. Her er det tradisjoner i rikt monn. Selv om arealene har stor potensiell verdi som tomteområder, sier det seg selv at ny etablering av travbane blir kostbart. Derfor ser det ut til at travfolkene forblir ved Leangen-ovalen, snart 80 år gammel.

Interessant er det jo at planleggerne for Trondheims kandidatur som OL-by i 2018, hadde store vyer for Leangen Travbane slik at området kunne utnyttes

Anders Estenstad på Valentinlyst gård hadde traversen Milton Simson på slutten av 1930-tallet og på 1940-tallet. Dette var en kjent hest i trøndersk travmiljø på den tiden. I 1942 vant hesten Trøndelagspokalen. På pokalen står det: “Trøndelagspokalen 1942. Milton Simson 19/7 1942. K. tid 1.42.4. Eier Anders Estenstad, Strinda”. Det øverste bildet er tatt etter denne seieren - med Estenstad i sulkyen. Trøndelagspokalen utdeles fortsatt - til vinneren av Bork Rigels æresløp i juni. Vinneren fikk i 2009 en premiesum på kr 170 000 og pokal til verdi av kr 25 000. Diplomet er for banerekord på Tempe travbane for “eldre norske hester”. I oktober 1944 fikk hesten diplom “for sin innsats i trøndersk travsport”. Anders Estenstad var aktiv innen Trøndelag Travsportforening, bl. a. medlem av styret. Foto og diplom utlånt av Nils Estenstad. Foto: Knut L. Vik.

også til idrett. Også trekanten mellom Ladeforbindelsen, nåværende E 6 og Omkjøringsvegen lå ganske sentralt inne i planene, fortrinnsvis utnyttet til skøytehaller.

Hva med de firbeinte personlighetene i trøndersk travsport?

Etter krigen har det vært mange firbeinte personligheter. Orkdalshingsten Stegg ble en riktig avlskonge, men den hadde vært god også som løpshest. På 50-tallet var Rissahesten Årnseth-Rauen en publikumsfavoritt av de store. Med sitt lyse faks og utrolige utstråling travet den seg inn i trønderske travhjerter. Andreas Dybdahl, eier og kusk av Årnseth-Rauen, kjørte med hest og sulky fra Rissa til Vanvikan, sto på bildekket blant

alle bilene, travet deretter langs Innherredsvegen og til Leangen. Etter å ha deltatt der, dro ekvipasjen samme vegen tilbake. Lille, energiske Troll Jahn ble på 70-tallet arvtaker etter stjerner som Lapp-Lars og Monagutt. Men det var som avshingst Troll Jahn ble stor i overført betydning. Han ble farfar til Jærvsøfaks, svensk riktignok, utvilsomt verdens beste kaldblodstraver noensinne med nærmere 200 seire.

1990-åra ble en gyllen æra for trønderske hester. Varmblodstraverne Tamin Sandy og Shan Rags dominerte sporten. De vant storløp både i Italia og i Frankrike. Bork Rigel fra Vanvikan var tilsvarende overlegen på kaldblodssida. Disse tre stjernene ga alltid små odds når de startet, men hadde utrolig mange

Flyfoto fra 1969. Leangens første store tribune er bygd. Legg merke til treningsløypene på indre baner. I forgrunnen vises litt av Bøndernes Salgslags anlegg på Landbrukssenteret på Tunga. Flyfoto tatt av Widerøes flyveselskap i 1969. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

Superkusken Jomar Blekkan.

Når det gjelder prestasjoner i trøndersk travsport, kan en rangere så vel hesteprestasjoner som kuskferdigheter.

Til tross for Erik Garberg, Boye Ølstøren og mange andre kusker er det utvilsomt Jomar fra Jakobsli (gården Jakobsli østre) - som kommer høyest. I 2001 (190 seire) og 2002 (209 seire) maktet Jomar å bli landschampion, det vil si bli den norske kusken med flest seire tatt i løpet av ett år. Tar en så i betraktning at Leangen har en perifer beliggenhet i forhold til de ti øvrige travbanene, blir prestasjonen desto mer oppsiktsvekkende. Med base på Leangen og 37 mil til nærmeste bane (Biri) maktet Jomar Blekkan å bli champion på Biri, i Harstad og på Leangen. I tillegg tok han seire på andre baner. Disse årene tilbrakte Jomar mange timer i fly og utallige timer bak rattet. Jomar er nærmest en sulkyartist, svært anerkjent for sine ferdigheter som travkjører.

Men så har han også litt å slekte på. Farfaren John hadde mange løpshester. Onkel Lars J. var en velkjent kusk, og Lapp-Lars var den meste kjente hesten han kjørte. Far Olaf vant også svært mange løp. I sine to første totaløp vant Jomar med kaldblodshoppa Sønnatuppa, og siden har det gått slag i slag. Han har mer enn 3500 seire, og selv om han har trappet ned en del, vil han utvilsomt kjøre først i mål i mange år framover.

tilhengere over hele Norge. I åtte/ti år har vi ventet på en ny megastjerne fra Trøndelag, men hittil har den uteblitt. Slike helter kommer sjelden på bestilling. Kanskje i år eller neste år ?

Knut Skjervold, f 1943, har vært styreleder i Driftsselskapet for Leangen Travbane, Eieningsselskapet for Leangen Travbane og Trøndelag Travsportforening. Han har fulgt travsporten med stor interesse de siste femti årene.

Leangen i dag

Da totaløpene startet i Trondheim først på 30-tallet, betydde dette et tidsskille i trøndersk travsport. For første gang ble premiene til hestene betalt av spillerne.

En ny milepel ble nådd i starten av 80-åra. Norsk Rikstoto, en statlig stiftelse eid av Det Norske Travselvskap og Norsk Jockeyclub, skulle håndtere forretningsdelen innad i hestesporten. Fra nå av skulle DNT ta seg av sporten, hester og oppdrett, mens Norsk Rikstoto tok seg av økonomien i hestesporten.

Midt på 90-tallet kom en ny reform. Nå behøvde ikke folk å komme på travbanen for å spille. Det ble opprettet et kommisjonærnett der spill kunne leveres. Samtidig ble landet delt inn i tolv store regioner. Alt spill på hest fra sør for Ålesund til Leka i nord gir inntekter til Leangen Travbane. Dermed betyr det ikke så mye hvor mange som møter opp på Leangen på løpsdagene. Faktisk kommer mindre enn ti prosent av omsetningen fra Leangenpublikumet.

Travsporten er i dag en stor industri som syslesetter mange tusen personer. I 2008 omsatte Leangenregionen spill for 333 millioner kroner. Men dette er et bruttobeløp som finansierer både hesteierpremier så vel som utbetalinger til de som har vunnet penger i spillet og andre utgifter. Omtrent 65% betales ut i gevinster til spillerne. Travsporten har kommet et langt stykke videre fra de første totaløpene for snart åtti år siden.

Kilder

Kroksæter, Kjetil: *Trøndelag Travsportforening 75 år*, 1979.

Buer, John: *Trøndelag Travsportforening 100 år*, 2004.